

КОНЦЕПЦІЇ МІЖУРЯДОВОГО ПІДХОДУ, ЄВРОПИ «A LA CARTE» ТА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ, ЯК ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУЦІЙНОГО МАЙБУТНЬОГО ЄС

У статті аналізуються основні сучасні теорії європейської інтеграції, зокрема концепції міжурядового підходу. Європи «A La Carte» та європеїзації. Зроблена спроба аналізу інституційного майбутнього Європейського Союзу через призму їх основних положень

***Ключові слова:** європейська інтеграція, європеїзація, міжурядовий підхід, Європа «A La Carte», погнівлене співробітництво, розширення.*

На початку 80-х років, відбулося значне прискорення євроінтеграційних процесів, що призвело до актуалізації проблеми їх теоретичного обґрунтування. Основна полеміка, що велась на рахунок наднаціонального і міжурядового початку в практиці інтеграції стала не такою гострою і це вплинуло на зміну характеру самих євроінтеграційних теорій. Теорії європейської інтеграції дають відповідь не лише на запитання, які форми та зміст матиме ЄС, а й пояснюють роль країн-членів та наднаціональних інститутів у цих процесах.

Аналіз досліджень та публікацій. Теорії європейської інтеграції є продуктом діяльності європейських та американських науковців. Проте дослідження даної проблематики займаються як західні так і вітчизняні вчені. Серед зарубіжних досліджень можна виділити праці Е.Етціоні. Е. Моравчика, С. Хоффмана. Серед вітчизняних вчених даною проблематикою займаються В. Копійка, Т. Шинкаренко. Є. Кіш, О. Вradій та інші.

Метою дослідження в рамках даної статті є виявлення суті таких сучасних концепцій європейської інтеграції, як теорії європеїзації міжурядового підходу, Європи «A La Carte».

З наявної палітри теоретичних узагальнень, щодо поглиблення та розширення Європейського Союзу розглянемо в першу чергу теорію Європи Європа «A La Carte», тобто.

Виникнення цієї теорії певною мірою пов'язане з результатами першого розширення Європейської Економічної Спільноти (ЄЕС) та негативною позицією Великобританії в період правління М.Тетчер

щодо поглиблення європейських інтеграційних процесів. Намагаючись знайти вихід з економічного та політичного застою, зумовленого вступом Великобританії до ЄЕС, Л.Армад у праці «Європейський вибір» запропонував розвивати інтеграцію за секторами, в яких кожна з держав на власний вибір брала б участь у спільних діях.

Ця ідея також мала підтримку серед посадових осіб та політиків ЄЕС. Комісар Європейської Комісії Р. Дарендорф, який був одним із найактивніших прихильників «вибіркової інтеграції», вважав, що реалізація цієї концепції дасть змогу Спільноті знайти ефективний механізм для просування вперед. Запропонована модель передбачала можливість вільного вибору державою, виходячи лише із власних інтересів як партнерів, так і сфери співробітництва переважно на засадах міжурядової співпраці.

Згідно з концепцією «європейського меню» (Європа «A La Carte») кожна держава-член може вибрати (як у меню), в якій сфері діяльності вона хотіла би брати участь, але водночас досягати мінімальної кількості загальних цілей. Такий підхід орієнтований на вирішення питань конкретних сфер політики. Усі держави-члени умовно перебувають у першому колі, де вони можуть вибрати найбільш прийнятні для вирішення питання участі в спільних політиках, зокрема таких, як соціальна політика, грошово-кредитна, політика в галузі оборони тощо [4].

Проте дана модель європейської інтеграції зазнала значної критики зі сторони багатьох дослідників даного явища, зокрема була звернена увага на дезінтеграційний характер даної моделі. На думку критиків Європи «A La Carte» у країн-членів Європейського Союзу, повинна бути наявна хоча б мінімальна кількість спільних цілей, отже дана модель може стати перепоною для європейської інтеграції: призвести до дезінтеграційних процесів у Європейському співтоваристві, зростанню неоднорідності держав-членів та загрози його поділу на окремі угруповання з інтересів,.

Не дивлячись на критику противників цієї концепції, практика європейської інтеграції демонструє можливість розвитку співтовариства відповідно до принципів концепції Європи «A La Carte». Про це свідчать такі приклади спеціалізованої інтеграції як аерокосмічне співробітництво, зокрема, розробка проекту «Аріан», монетарне співробітництво в межах Європейської валютної системи (ЄВС) за участю країн, чия валюта входить до складу Євро і може зберігати свої коливання в межах 6 %, Шенгенські угоди, які підписали дев'ять та ратифікували сім країн-членів ЄС; соціальне співробітництво, в якому брали участь 14 країн, за виключенням Великобританії. Наведені вище приклади є свідченням того, що інтеграція розвивається шляхом емпіричного пошуку оптимальної рівноваги між дезінтеграційними процесами, які базуються на суто прагматичних інтересах

учасників, та максималістськими інтеграційними проектами європейського об'єднання. Пошук компромісу між двома взаємозв'язаними рівнями інтеграційного реформування на сьогоднішній день є першочерговою задачею європейської інтеграційної стратегії [5, С. 105-114].

Іншою відомою інтеграційною теорією є міжурядовий підхід (intergovernmentalism). Цей підхід ґрунтується на положенні про те, що національні уряди є головними акторами євроінтеграційного процесу, відповідно, євроінтеграція просувається вперед, лише у тому випадку, якщо уряди країн-учасниць дійшли загальної згоди, в протилежному випадку цей процес гальмується. Відповідно до такого підходу увага акцентується на необхідності мотивації для державних лідерів, в першу чергу національних керівників - прем'єр-міністрів або президентів, делегувати частину державних повноважень на наднаціональний рівень.

Цю концепцію зазвичай пов'язують з іменем австрійсько-американського професора Гарвардського університету С. Хоффмана, який обґрунтував тезу про те, що незважаючи на те, що кожна країна є унікальною у своєму геополітичному положенні, має власні, від інших зовнішньополітичні пріоритети, євроінтеграція буде можливою лише тоді, якщо цілі та інтереси держав будуть безкінечно співпадати, тобто будуть відповідати принципу «вічної гри з позитивною сумою».

С. Хоффман, намагаючись пояснити, чому в певних сферах інтереси держав збігаються а в інших ні, запропонував визначення політики, поділивши її на «високу» та «низьку», до першої він відносить економічну сферу, до другої - сферу безпеки. Автор стверджує, що принцип «переливання», введений неофункціоналістами, є ефективним лише в економічній сфері, тобто «низької» політики, а от торкаючись політичної інтеграції, країнам важче знайти спільні знаменники, оскільки, співпраця у такій сфері передбачає обмеження державного суверенітету, тому інтеграція в межах «високої політики» є сумнівною [8, С. 22-30].

Іншим представником міжурядового підходу є Е. Моравчик. Він погоджується з тезою С. Хоффмана, про те, що європейська інтеграція можлива лише у сфері «низької» політики, вважаючи, що перспектива делегування політичних повноважень на наднаціональний рівень буде викликати у країн-учасниць Європейського Союзу супротив.

Е. Моравчик стверджує, що європейська інтеграція має два рівні. На першому рівні знаходяться три країни-засновниці ЄС, які, на думку вченого, відіграють головну роль - Велика Британія, ФРН та Франція і реалізація інтересів цих держав є найважливішим чинником євроінтеграції. Другий рівень складають ряд країн-учасниць ЄС, які мають спільні інтереси, насамперед у сфері «низької політики». Однак, критикуючи інші

підходи, представники міжурядового підходу - і країні, і «ліберальні» - не були готові запропонувати власну оформлену теорію інтеграції, позаяк відправним пунктом вони обрали обмеження наднаціональної інтеграції, хоча сам Е. Моравчик позитивно оцінював Єдиний європейський акт.

Проте, слід зазначити, що положення запропоновані Е. Моравчиком піддалися значній критиці, насамперед зі сторони неофункціоналістів, через неврахування ученим неформальних чинників європейської інтеграції. Особлива увага критиків спрямовувалася на те, що Е. Моравчик не врахував те, що як і в самій країні та і в її уряді можлива неузгодженість щодо реалізації певних євроінтеграційних процесів [3].

Ще однією відомою теорією європейською теорією, яка на даний момент користується значною популярністю серед дослідників даної проблематики, є концепція європеїзації. Сьогодні концепція європеїзації є дуже популярною серед дослідників європейської інтеграції, які, незважаючи на існуючі теоретичні розбіжності стосовно того, що власне вважати європеїзацією, звідки вона походить та як впливає на політичну систему і суспільне життя, застосовують її переважно для осмислення та аналізу змін у внутрішній політиці тієї чи іншої держави, спричинених процесом європейської інтеграції.

Стосовно визначення самого терміну «Європеїзація» дослідники євроінтеграційних процесів, ще не дійшли єдиної згоди, проте аналізуючи різні погляди щодо пояснення цього явища, можна зробити певне узагальнене визначення цього спірного поняття: європеїзація - це певні зміни у внутрішній та зовнішній політиці держави, що зумовлені процесом європейської інтеграції [10].

Щоб краще зрозуміти процес європеїзації слід розглянути його виміри, які виокремлені відповідно до критерію змін об'єкта. Науковці виокремлюють п'ять ймовірних вимірів процесу європеїзації:

1) Зміна зовнішніх кордонів держави. Тут йдеться, насамперед, про розуміння європеїзації як практики розширення території Європейського Союзу, за рахунок прийняття нових членів.

2) Перенесення певних шаблонів урядування та політичної організації, які є притаманними для Європейського Союзу, на країни, які не є членами ЄС. Цей вимір європеїзації відноситься до стосунків з третіми країнами та місця ЄС на міжнародній арені.

3) Розбудова інститутів управління Європейського Союзу. Європеїзація в цьому розумінні визначається як розбудова центру прийняття політичних рішень, який би був придатний для колективних дій, а також гарантував високий ступінь політичної координації та згуртованості.

4) Розповсюдження впливу інститутів ЄС як на національному, так і на субнаціональному рівнях системи управління. Тобто, відповідно до цього виміру, Європеїзація постає як процес адаптації національних

та субнаціональних систем управління до центральних інститутів та нормативної бази ЄС.

5) Політичний проект, спрямований на об'єднання та політичну консолідацію Європи. Якщо перші два виміри підкреслюють важливість самого «процесу», то прихильнику цього підходу більше звертають увагу на кінцевий результат європейської інтеграції. Передбачається федералізація ЄС в єдину державу [9].

Отже можна сказати, що європеїзація розглядається як феномен, що має складну багаторівневу структуру, де окремі держави розглядаються не лише як суб'єкти, але й як об'єкти впливу з боку даного процесу. Більш того, європеїзація може мати як усвідомлений характер, що виплаває з діяльності суспільства та держави, так і опосередкований, результат якого виходить за рамки реалізації політичного курсу. Прикладом такого підходу може слугувати поступові перетворення у суспільній свідомості, що сприяють утвердженню так званих «європейських цінностей».

Отже, проаналізувавши основні сучасні теорії європейської інтеграції, та розглядаючи майбутнє євроінтеграції через призму їх основних положень, можна дійти таких висновків:

- Прихильники теорії «Європи змінних геометрій» вбачають майбутній розвиток ЄС, в тому, що кожна країна самостійно буде обирати в якій євроінтеграційній ініціативі їй приймати участь, і реалізацію цього принципу можна прослідкувати в практичній політиці Європейського Союзу, проте слід підкреслити, що дана концепція критикується через те, що така політика може призвести до дезінтеграційних процесів всередині самого союзу.
- Міжурядова теорія заперечує можливість об'єднання в майбутньому ЄС у сфері «високої політики», надаючи перевагу економічному аспекту співпраці, пояснюючи це тим, що лише у сфері низької політики інтереси країн-членів ЄС найбільше збігаються, а політична інтеграція не матиме перспективи, оскільки сприятиме зменшенню суверенітету країн, що не може не викласти невдоволення представників їхніх урядів. Прихильники даного підходу, замінюють термін «європейська інтеграція» на «міждержавна співпраця».
- Згідно теорії європеїзації, в майбутньому буде спостерігатися поглиблення та розширення європейської інтеграції, зокрема політичної. Модель європейського врядування буде експортуватися за межі ЄС Союзу, що сприятиме прийняттю нових членів, всі ці фактори будуть сприяти трансформуванню ЄС у єдину, консолідовану та потужну політичну одиницю.

Слід звернути увагу на важливість різноманітних сучасних євроінтеграційних теорій. Головною ідеєю, що їх об'єднує є посилення взаємозв'язку

між країнами-членами Європейського Союзу. Проте, їхні погляди на майбутнє європейської інтеграції різняться. Представники теорії «Європи змінних геометрій» акцентують увагу на вибірковості участі в євроінтеграційних процесах. Прихильники міждержавного підходу говорять про ефективність інтеграції лише в економічній сфері. Щодо моделі європеїзації, то вона прогнозує подальше розширення та поглиблення європейської інтеграції.

Список використаної літератури:

1. Борко Ю. А. Свет и тени европейской интеграции [Електронний ресурс] Юрий Антонович Борко / «Россия в глобальной политике». — № I. — 2007. - Режим доступу: <http://www.plobalaffairs.ru number n 8140>
2. Бусыгина И. М. Асимметричная интеграция в ЕС [Електронний ресурс] Ирина Марковна Бусыгина // Международные процессы. - 2010 - № 3(24) - Режим доступу до журн.: <http://www.inlertreins.ru fifteen 002.htm>
3. Вradій О. Концепції євроінтеграції й політичні трансформації [Електронний ресурс] / Олексій Вradій ^ Режим доступу: <http://Mww.viche.into/oiirnal 1256>
4. Грицяк І. Хоменко О. Основні концепції диференційованої європейської інтеграції І. Грицяк, О. Хоменко // Вісник академії митної служби України. Сер.: Державне управління. 2009 - № I. С 5-13.
5. Кіш Є. Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції Сва Кіш Політичний менеджмент -2004. JYS 6 (9). - С. 103 -114
6. Копійка В. Європейський Союз: історія і засади функціонування/В. Копійка, Т Шинкаренко. - К.: Знання, 2009. - 752 с.
7. Копійка В Концепції та доктрини європейської єдності в останній третині ХХ сторіччя / Валерій Копійка // Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. - К.: 2002 - С. 8 - 74.
8. Копійка В. Сучасні моделі європейської інтеграції Валерій Копійка і Актуальні проблеми міжнародних відносин: Вип. 13(4.1). -К: Київський університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. -- 1999. С. 22 - 30.
9. Міхель Д. О. Визначення поняття процесу «європеїзації» та його вплив на сучасне суспільство [Електронний ресурс] Дмитро Міхель ' Режим доступу: <http://www.svobodanews.ru content transcript 24460104.html>
10. Ситник Є. Євроінтеграція та європеїзація: проблеми управління [Електронний ресурс] / С. Ситник. - Режим доступу: [http://www.viche.irdo/\) ougnai 1686/](http://www.viche.irdo/) ougnai 1686/)

The article analyzes the major modern theories of European integration, in particular the concept of intergovernmental approach. Europe «A La Carte» and Europeanization. Attempt to analyze the institutional future of the European I 'nion through the prism of their main provisions.

Keywords: European integration, Europeanization, the intergovernmental approach. Europe «A La Cane», increased cooperation, expanding